

Inicjatywy na rzecz pokoju, demokracji i praw człowieka

- [Wprowadzenie](#)
- [Przeczytaj](#)
- [Mapa interaktywna](#)
- [Sprawdź się](#)
- [Dla nauczyciela](#)

Bibliografia:

- Źródło: Konrad Gadera, *Dlaczego misje ONZ tak rzadko kończą się sukcesem*, 3.04.2020 r., dostępny w internecie: konflikty.pl [dostęp 31.08.2020 r.].
- Źródło: Michał Fiszer, *Polscy żołnierze wrócą na misje ONZ*, 29.03.2019 r., dostępny w internecie: polityka.pl [dostęp 31.08.2020 r.].
- Źródło: *Syria*, dostępny w internecie: pah.org.pl [dostęp 31.08.2020 r.].
- Źródło: *Ustawa z dnia 16 września 2011 r. o współpracy rozwojowej*, dostępny w internecie: zagranica.org.pl [dostęp 31.08.2020 r.].

Źródło: domena publiczna.

Utrzymanie ładu międzynarodowego jest jednym z podstawowych zadań społeczności składającej się z państw i organizacji międzynarodowych. Uniwersalną, stawiającą sobie za cel zrzeszanie wszystkich państw na świecie organizacją tego typu, dbającą o pokój, demokrację i prawa człowieka na świecie, jest Organizacja Narodów Zjednoczonych (ONZ). Niestety, wysiłki społeczności międzynarodowej to za mało, by na świecie panował pokój, poszanowanie praw człowieka oraz demokracja. Dlatego różne podmioty podejmują liczne inicjatywy ich na rzecz.

Twoje cele

- Scharakteryzujesz pojęcie pomocy humanitarnej.
- Wyjaśnisz, czym jest współpraca rozwojowa.
- Przeanalizujesz przykłady interwencji humanitarnej.
- Ocenisz znaczenie misji pokojowych.
- Podasz przykłady oraz ocenisz skuteczność i aspekty moralne tych działań.

Dla zainteresowanych

**Zapobieganie konfliktom
i ich rozwiązywanie.
Kontrola i redukcja
zbrojeń**

**Zapobieganie konfliktom
i ich rozwiązywanie.
Traktaty rozbrojeniowe**

**Zapobieganie konfliktom
i ich rozwiązywanie.
Organizacje regionalne**

**Zapobieganie konfliktom
i ich rozwiązywanie.
Prawo międzynarodowe**

Przeczytaj

Pomoc humanitarna

Wspieranie osób znajdujących się w potrzebie jest jednym z podstawowych zadań stojących przed społecznością międzynarodową. Udzielanie pomocy potrzebującym jest naturalnym zachowaniem, jakie przystoi człowiekowi. Dlatego ofiary katastrof, wojen czy niepokoїв społecznych mogą liczyć na wsparcie ze strony innych państw, organizacji oraz pojedynczych osób. W celu zaspokojenia potrzeb danej ludności jest organizowana [pomoc humanitarna](#), która może przybrać formę działań wspierających pokój.

Pomoc humanitarna w Sudanie. Zwróć uwagę na logotyp na namiocie pomocowym.

Źródło: Sudan Envoy, licencja: CC BY 2.0.

Organizacją, która zajmuje się pomocą humanitarną, jest **Organizacja Narodów Zjednoczonych**, w ramach której działa Biuro Narodów Zjednoczonych ds. Koordynacji Pomocy Humanitarnej (*UN Office for the Coordination of Humanitarian Affairs* – OCHA). Zadaniem OCHA jest mobilizowanie społeczności międzynarodowej do udzielania pomocy humanitarnej i jej organizowania przez koordynację działań różnych organizacji i państw.

OCHA monitoruje sytuację na świecie, tak by przewidywać ewentualne kryzysy i im zapobiegać. Na swoich stronach internetowych organizacja publikuje raporty na temat klęsk naturalnych oraz udzielanej pomocy. Zadania realizowane przez Biuro Narodów Zjednoczonych ds. Koordynacji Pomocy Humanitarnej:

- reagowanie, niesienie pomocy oraz koordynacja działań w terenie w obliczu nagłych kryzysów;
- zarządzanie kryzysami, redukcja czynników ryzyka, prewencja;
- opracowywanie polityki kryzysowej i zrównoważonych rozwiązań;
- nadzorowanie, monitorowanie przebiegu działań i sytuacji na świecie;
- współpraca z organizacjami niosącymi pomoc na szczeblu narodowym i międzynarodowym;
- powoływanie Centrów Informacji Kryzysowej, informowanie społeczności międzynarodowej o aktualnej sytuacji przez stronę internetową *ReliefWeb*;
- badania na rzecz rozwoju polityki kryzysowej;
- stanowienie standardów i norm pomocy humanitarnej.

Oczywiście to jedynie przykład organizacji, która zajmuje się pomocą humanitarną. Na świecie są tysiące podobnych organizacji, które działają na większą lub mniejszą skalę, niosąc pomoc potrzebującym. Należy pamiętać, że pomoc humanitarna ma formę doraźną, udziela się jej w następstwie kryzysów lub kataklizmów, dlatego równie ważna jest [współpraca rozwojowa](#).

Współpraca rozwojowa

Pod szyldem współpracy rozwojowej ukrywają się wszelkie działania, których podstawowym celem jest niwelowanie różnic w poziomie rozwoju na świecie. Przedsięwzięcie to skierowane jest w stronę państw słabo rozwiniętych, doświadczonych przez problem ubóstwa, niewoli i gospodarczego niedorozwoju. Państwa rozwinięte oraz organizacje międzynarodowe współdziałają we wspieraniu demokracji, wolności słowa, promowaniu praw człowieka. W ramach pomocy rozwojowej promowana jest także samorządność oraz stymulowanie aktywności gospodarczej mieszkańców obszarów słabiej rozwiniętych dzięki udzielonemu wsparciu technicznemu, finansowemu lub rzeczowemu oraz wdrożeniu edukacji globalnej, polegającej na podniesieniu świadomości i wiedzy na temat problemów światowych oraz systemu współzależności między państwami. Przykładem pomocy rozwojowej było wspieranie transformacji ustrojowej w państwach Europy Środkowej i Wschodniej.

Pomoc rozwojowa może mieć charakter oficjalny, wtedy mówimy o Oficjalnej Pomocy Rozwojowej (*Official Development Assistance*, ODA) w postaci darowizn i pożyczek, jakie udzielane są państwom rozwijającym się przez oficjalne instytucje rządowe państw lub organizacje międzynarodowe.

Polskie prawo uszczegółowia ten temat:

“ Ustawa z dnia 16 września 2011 r. o współpracy rozwojowej

Art. 2

1. Przez współpracę rozwojową rozumie się ogół działań podejmowanych przez organy administracji rządowej w celu udzielania państwom rozwijającym się lub ich społeczeństwom, zgodnie z zasadą solidarności międzynarodowej:

1) pomocy rozwojowej polegającej w szczególności na:

a) promowaniu i wspieraniu rozwoju demokracji i społeczeństwa obywatelskiego, w tym rozwoju parlamentaryzmu, zasad dobrego rządzenia i przestrzegania praw człowieka,

b) wspieraniu ich trwałego rozwoju społeczno-gospodarczego, podejmowaniu działań zmierzających do redukcji ubóstwa i poprawy stanu zdrowia ludności oraz podnoszenia poziomu wykształcenia i kwalifikacji zawodowych ludności;

2) pomocy humanitarnej polegającej w szczególności na zapewnieniu pomocy, opieki i ochrony dla ludności, która została poszkodowana w wyniku konfliktów zbrojnych, klęsk żywiołowych lub innych kryzysów humanitarnych spowodowanych przez naturę lub człowieka.

2. Przez współpracę rozwojową rozumie się także działania edukacyjne na rzecz podniesienia świadomości i zrozumienia problemów globalnych oraz współzależności między państwami, zwane dalej „edukacją globalną”.

Źródło: Ustawa z dnia 16 września 2011 r. o współpracy rozwojowej, dostępny w internecie: zagranica.org.pl [dostęp 31.08.2020 r.].

Do Oficjalnej Pomocy Rozwojowej zalicza się koszty nauczania zagranicznych studentów w Polsce, koszty pobytu uchodźców oraz ewentualne długi umarzone krajom rozwijającym się. Większość organizacji udzielających pomocy rozwojowej uważa, że tych wydatków nie powinno się wliczać do Oficjalnej Pomocy Rozwojowej, ponieważ prowadzi to do

sztucznego zawyżania udzielonej pomocy. Podobne zdanie organizacje te mają na temat pomocy wiązanej, która polega na darowaniu środków przez dane państwo, ale pod warunkiem, że zostaną one wydatkowane w państwie, które je przyznało, np. na zakup sprzętu czy żywności. Wyróżnia się także pomoc realizowaną przez instytucje międzynarodowe, tzw. pomoc wielostronną, oraz pomoc realizowaną przez pojedyncze państwo–dawcę we współpracy z państwem–biorcą, tzw. pomoc dwustronną.

Przykłady interwencji humanitarnych

Interwencją humanitarną nazywamy sytuację, w której inne państwa lub organizacje międzynarodowe interweniują w sprawy wewnętrzne innego państwa w celu ochrony mieszkańców tego kraju przed łamaniem praw człowieka i naruszeniem prawa międzynarodowego. Interwencja humanitarna jest wydarzeniem jednostkowym, trwającym w określonym czasie. Dla politologów jest ona naruszeniem konwencjonalnych zasad stosunków międzynarodowych.

Do argumentów, które przemawiają za przeprowadzaniem interwencji humanitarnych, zaliczamy:

- obowiązek prawny i moralny państw do interweniowania w sytuacjach łamania praw człowieka, ludobójstwa czy masowych mordów w innych krajach;
- państwo nierespektujące praw jednostek i ich interesów traci swoją suwerenność i może się stać obiektem agresji innych państw;
- pogląd legalistów, że prawa człowieka są ważniejsze od praw związanych z suwerennością państwa;
- obowiązek zachowania międzynarodowego pokoju i bezpieczeństwa.

Przeciwko interwencji humanitarnej przemawiają następujące argumenty:

- brak przyczyn humanitarnych do podjęcia interwencji;
- narażanie własnych obywateli służących w wojsku użytym w interwencji humanitarnej;
- realizacja, przy okazji interwencji humanitarnej, prywatnych interesów państw interweniujących;
- stosowanie pomocy humanitarnej w sposób wybiórczy;
- państwa dokonujące interwencji humanitarnej zawsze będą to robić według własnych preferencji kulturowych.

Na podstawie VII rozdziału Karty Narodów Zjednoczonych państwa posiadają własną suwerenność, która uniemożliwia innym państwom prawo do interwencji w jego wewnętrzne sprawy oraz zakazuje stosowania siły wobec tego kraju. Karta Narodów Zjednoczonych przewiduje wyjątek od tego w sytuacjach:

- kiedy interwencja jest autoryzowana przez Radę Bezpieczeństwa ONZ w przypadku zagrożenia pokoju i bezpieczeństwa na świecie;
- w przypadku trwania wojen narodowowyzwoleńczych;
- prawa do samoobrony.

Misje pokojowe (operacje pokojowe)

Żołnierze Polskiego Kontyngentu Wojskowego w UNDOF w Syrii

Źródło: Ministerstwo Obrony Narodowej, licencja: CC BY 3.0.

Misje pokojowe, zwane operacjami pokojowymi, polegają na prowadzeniu operacji wojskowych, które mają zapobiegać, łagodzić lub ograniczać i prowadzić do zakończenia działań zbrojnych toczonych między państwami lub wewnątrz danego państwa przez interwencję strony trzeciej. Podstawa prawna operacji pokojowych to prawo międzynarodowe. Powinny być prowadzone w celu zapewnienia i zachowania pokoju na świecie. Dzielimy je na **misje obserwacyjne**, realizowane przez nieuzbrojonych obserwatorów, oraz **operacje pokojowe**, realizowane przez uzbrojone

formacje wojskowe. Operacje pokojowe są podejmowane na podstawie rezolucji Rady Bezpieczeństwa ONZ. Wykonują je wojska państw członkowskich oddelegowane do służby pod patronatem ONZ jako tzw. niebieskie hełmy.

Ocena skuteczności operacji humanitarnych i pokojowych

Ocena skuteczności operacji pokojowych ONZ jest uzależniona od realizacji trzech podstawowych rzeczy:

- szerokiego mandatu;
- jak największego zminimalizowania strat własnych;
- maksymalizacji opłacalności misji.

Niestety, realizacja wszystkich trzech celów równocześnie nie zawsze jest możliwa. Szczególnie blokuje to mandat ONZ, który nakazuje wojskom ONZ bezstronność oraz utrzymanie pokoju, a nie jego wprowadzanie, co nie pozwala angażować się w konflikt i prowadzi do ludobójstwa, np. w Rwandzie, gdzie Hutu wymordowali około miliona Tutsi.

Słownik

interwencja humanitarna

jednostkowe działanie mające na celu niedopuszczenie do dalszego łamania praw człowieka w danym kraju

misja pokojowa

w myśl Karty Narodów Zjednoczonych operacja mająca na celu utrzymanie pokoju i bezpieczeństwa na świecie, do prowadzenia której są zobowiązane państwa członkowskie ONZ

pomoc humanitarna

działania podejmowane w celu wsparcia ludzi znajdujących się w trudnej sytuacji życiowej, wywołanej klęskami żywiołowymi, wojną czy kryzysem

siły pokojowe ONZ

zwane błękitnymi lub niebieskimi hełmami; to wojska państw członkowskich oddawane do dyspozycji ONZ na czas przeprowadzanych misji pokojowych

współpraca rozwojowa

działania podejmowane przez państwa rozwinięte na rzecz państw rozwijających się, w celu udzielenia im pomocy w walce z ubóstwem oraz niwelowaniem różnic w poziomie rozwoju cywilizacyjnego przez podnoszenie jakości życia w tych państwach

Mapa interaktywna

Polecenie 1

Zapoznaj się z mapą interaktywną i wykonaj polecenia.

Źródło: Englishsquare.pl sp. z o.o., licencja: CC BY-SA 3.0.

Ćwiczenie 1

Wskaż na mapie główne obszary, do których jest kierowana pomoc w ramach misji pokojowych ONZ.

Ćwiczenie 2

Wyjaśnij, jakie są cele Zintegrowanego Biura Narodów Zjednoczonych ds. Budowania Pokoju w Gwinei-Bissau.

Ćwiczenie 3

Poszukaj informacji, w których operacjach uczestniczyły siły Rzeczypospolitej Polskiej pod egidą ONZ.

Sprawdź się

Pokaż ćwiczenia:

Ćwiczenie 1

Wyjaśnij, na czym polega pomoc humanitarna.

Ćwiczenie 2

Wskaż zadania Biura Narodów Zjednoczonych ds. Koordynacji Pomocy Humanitarnej (*UN Office for the Coordination of Humanitarian Affairs – OCHA*).

☐ nadzorowanie, monitorowanie przebiegu działań i sytuacji na świecie

☐ reagowanie, niesienie pomocy oraz koordynacja działań w terenie w obliczu nagłych kryzysów

☐ stanowienie standardów i norm pomocy humanitarnej

☐ dbanie o rozwój telekomunikacji

Ćwiczenie 3

Ćwiczenie 4

Zapoznaj się z fotografią i wykonaj polecenie.

Źródło: PV2 Andrew W. McGalliard, domena publiczna.

Wyjaśnij, do jakich sił zbrojnych należą żołnierze z ilustracji.

Zapoznaj się z tekstem i wykonaj polecenie.

“ Ustawa z dnia 16 września 2011 r. o współpracy rozwojowej

Dz.U. 2011 nr 234 poz. 1386

Rozdział 3

Zasady realizacji współpracy rozwojowej

Art. 5

1. Współpracę rozwojową prowadzi się na podstawie Wieloletniego programu współpracy rozwojowej, zwanego dalej „Programem”, sporządzanego na okresy nie krótsze niż 4 lata.
2. Program określa cele oraz priorytety geograficzne i tematyczne pomocy rozwojowej, pomocy humanitarnej i edukacji globalnej.
3. W ramach realizacji Programu Rzeczpospolita Polska bierze pod uwagę ustalenia organizacji międzynarodowych i regulacje Unii Europejskiej.

Źródło: *Ustawa z dnia 16 września 2011 r. o współpracy rozwojowej*, dostępny w internecie: zagranica.org.pl [dostęp 31.08.2020 r.].

Wskaż, co świadczy o tym, że współpraca rozwojowa jest programem planowym i długofalowym.

Zapoznaj się z tekstem i wykonaj polecenie.

“ *Syria*

Co robi Polska Akcja Humanitarna?

W Syrii działamy od 2013 roku. Dostarczaliśmy pomoc humanitarną w prowincjach Idlib i Aleppo. Pomagaliśmy osobom wewnątrznie przemieszczonym, które uciekły ze swoich domów na terenach gdzie miały miejsce walki. Zapewnialiśmy ludziom dostęp do czystej wody oraz paczki higieniczne z najpotrzebniejszymi produktami. Najbardziej potrzebujący otrzymali paczki żywnościowe i zestawy do uprawy mikro ogrodów. Dzieciom, które szczególnie cierpią podczas kryzysu humanitarnego, dostarczaliśmy żywność specjalistyczną.

W grudniu 2016 roku dużym echem odbiła się ewakuacja ludności ze wschodniego Aleppo. Dziesiątki tysięcy ludzi zostało w bardzo krótkim czasie ewakuowanych z miasta. Konieczna była szybka reakcja. Zorganizowaliśmy natychmiastową pomoc dla osób, które docierały do obozów dla osób wewnątrznie przemieszczonych. Zbudowaliśmy latryny, punkty mycia rąk oraz nowe stacje pompujące wodę. Nowoprzybyłym rozdawaliśmy również paczki żywnościowe i higieniczne.

Na początku 2020 roku rozpoczęliśmy pomoc natychmiastową w związku z kryzysem w północnej Syrii. W ramach projektu, we współpracy z lokalnym partnerem WATAN Foundation, pomagaliśmy osobom, które z powodu ofensywy militarnej musiały opuścić swoje domy. Przekazaliśmy środki na wsparcie tymczasowych schroniska dla osób wewnątrznie przemieszczonych.

Wyjaśnij, czym zajmuje się Polska Akcja Humanitarna.

Ćwiczenie 7

Zapoznaj się z tekstem i wykonaj polecenie.

((Michał Fiszer

Polscy żołnierze wrócą na misje ONZ

Żołnierze ONZ, pod błękitną flagą i w błękitnych nakryciach głowy, w białych pojazdach z wielkimi czarnymi literami „UN”, powinni być bezstronni. Broni mogą użyć wyłącznie w samoobronie, co np. w Jugosławii też się zdarzało. Dlatego często muszą znosić oskarżenia o bierność w obliczu potwornej ludzkiej krzywdy, jak Holendrzy w czasie sławetnej masakry w Srebrenicy. Ogranicza ich mandat ONZ, a wszelkie odstępstwa są traktowane jak przestępstwo, a nawet zbrodnia wojenna.

Źródło: Michał Fiszer, *Polscy żołnierze wrócą na misje ONZ*, 29.03.2019 r., dostępny w internecie: polityka.pl [dostęp 31.08.2020 r.].

Wyjaśnij, na czym polega bezstronność wojsk ONZ. Oceń słuszność tej postawy.

Zapoznaj się z tekstem i wykonaj polecenie.

((Konrad Gadera

Dlaczego misje ONZ tak rzadko kończą się sukcesem

Brak woli politycznej

(...) Ważna jest również wola polityczna po stronie państw wysyłających żołnierzy na misje pokojowe. Uczestnictwo w operacjach niesie duże ryzyko polityczne. Z jednej strony rząd może spotkać się z oskarżeniami o bierność wobec tragedii, z drugiej zaś, przy zdecydowanym zaangażowaniu, pojawiają się oskarżenia o prowadzenie polityki neokolonialnej. Zarzut ten zazwyczaj przedstawiany jest wraz z faktem, że wśród członków stałych Rady Bezpieczeństwa brak przedstawicieli Afryki, Ameryki Środkowej czy Południowej.

Źródło: Konrad Gadera, *Dlaczego misje ONZ tak rzadko kończą się sukcesem*, 3.04.2020 r., dostępny w internecie: konflikty.pl [dostęp 31.08.2020 r.].

Rozstrzygnij, czy brak przedstawicieli Afryki, Ameryki Środkowej czy Południowej wśród członków stałych w Radzie Bezpieczeństwa ONZ wpływa na politykę neokolonialną państw, które są w niej reprezentowane. Odpowiedź uzasadnij.

Rozstrzygnięcie: ▼

Uzasadnienie:

Dla nauczyciela

Autor: Jarosław Dyrda

Przedmiot: wiedza o społeczeństwie

Temat: Inicjatywy na rzecz pokoju, demokracji i praw człowieka

Grupa docelowa: III etap edukacyjny, liceum, technikum, zakres rozszerzony

Podstawa programowa:

Zakres rozszerzony

XIII. Ład międzynarodowy.

15) wyjaśnia pojęcia pomocy humanitarnej, współpracy rozwojowej, interwencji humanitarnej oraz misji pokojowej; podaje ich przykłady z różnych części świata, oceniając ich skuteczność i aspekty moralne.

Kształtowane kompetencje kluczowe:

- kompetencje w zakresie rozumienia i tworzenia informacji;
- kompetencje cyfrowe;
- kompetencje osobiste, społeczne i w zakresie umiejętności uczenia się;
- kompetencje obywatelskie.

Cele operacyjne:

Uczeń:

- charakteryzuje pojęcie pomocy humanitarnej;
- wyjaśnia, czym jest współpraca rozwojowa;
- wskazuje i analizuje przykłady interwencji humanitarnej;
- uzasadnia znaczenie misji pokojowych;
- podaje przykłady oraz ocenia skuteczność i aspekty moralne tych działań.

Strategie nauczania:

- konstruktywizm.

Metody i techniki nauczania:

- dyskusja;
- burza mózgów;

- rozmowa nauczająca;
- metoda wykładu;
- analiza materiałów źródłowych.

Formy zajęć:

- praca indywidualna;
- praca całego zespołu klasowego.

Środki dydaktyczne:

- komputery z głośnikami i dostępem do internetu, słuchawki;
- zasoby multimedialne zawarte w e-materiale;
- tablica interaktywna/tablica, pisak/kreda.

Przebieg zajęć:

Faza wstępna

1. Uczniowie odpowiadają na pytania postawione przez nauczyciela:

- Czym jest ład międzynarodowy?
- Czy jest go łatwo utrzymać?
- Kto odpowiada za utrzymanie ładów międzynarodowych?

Odpowiedzi uczniów są zapisywane na tablicy jako wstęp do notatki z lekcji.

2. Przedstawienie tematu i celów lekcji.

Faza realizacyjna

1. Uczniowie definiują pojęcia pomocy humanitarnej, misji pokojowej – można do tego wykorzystać urządzenia mobilne z dostępem do internetu – praca indywidualna.

Chętne/wybrane osoby przedstawiają swoje definicje na forum i cały zespół klasowy uzgadnia wspólne wyjaśnienie pojęć.

2. Omówienie roli ONZ i Biuro Narodów Zjednoczonych ds. Koordynacji Pomocy Humanitarnej (UN Office for the Coordination of Humanitarian Affairs – OCHA) w udzielaniu pomocy humanitarnej i koordynowaniu działań z tym związanych – rozmowa nauczająca. Omówienie zadań OCHA w ramach udzielania pomocy humanitarnej.

3. Wykład nauczyciela na temat współpracy rozwojowej, jej celów i omówienie przykładów. Analiza fragmentu tekstu ustawy z dnia 16 września 2011 r. o współpracy rozwojowej. Zespół klasowy redaguje na tablicy zapis dotyczący celów i zadań.

4. Uczniowie zastanawiają się, w jakiej sytuacji jest możliwa/konieczna interwencja humanitarna – burza mózgów – propozycje klasy są zapisywane na tablicy.

5. Analiza mapy z zaznaczonymi misjami z pomocą humanitarną ONZ.
6. Praca z mapą interaktywną „Misje pokojowe ONZ”. Analiza wybranych misji humanitarnych i pokojowych.

Faza podsumowująca

1. Burza mózgów i dyskusja na temat skuteczności operacji pokojowych i humanitarnych na świecie. Zanotowanie wniosków w notatce lekcyjnej.
2. Wykonanie ćwiczeń dołączonych do mapy interaktywnej.

Praca domowa:

Wykonanie ćwiczeń z modułu „Sprawdź się”.

Materiały pomocnicze:

Ośrodek Informacji ONZ w Warszawie, unic.un.org.pl.

Józef Kukułka, *Historia współczesnych stosunków międzynarodowych 1945–1996*, Warszawa 1996.

Wskazówki metodyczne opisujące różne zastosowania multimedium:

Mapę interaktywną można wykorzystać jako materiał pomocniczy do zajęć na temat ONZ, kryzysów na świecie i temu podobnych.